

Грищенко Наталія Михайлівна
ад'юнкт кафедри кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДЕРЖАВ – ЧЛЕНІВ СНД ЩОДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА РЕЙДЕРСТВО

Застосування порівняльно-правового аналізу розширює можливості розуміння й опису законодавчих процесів у будь-якій країні відповідно до наявних реальностей, концепцій й цілей, що стоять перед будь-якою політичною системою. Цей метод також стимулює створення загальних законодавчих теорій, що, у свою чергу, дозволяє перевіряти будь-які теорії законотворення, зіставляючи їх зі слідчо-судовою практикою різних країн.

При визначенні порівнюваності правових об'єктів слід керуватися такими методологічними правилами: порівнюваність є можливою лише внаслідок дотримання відповідності між видом порівняння та масштабами дослідження; порівнюваними визнаються об'єкти, що належать до одного рівня та виду (правило однопорядковості); порівнюваними визнаються об'єкти, що знаходяться в одній сфері (правовій, соціальній, культурній, економічній); при визначенні порівнюваності правових об'єктів слід враховувати регіональні особливості утворення та функціонування даного об'єкта у різних країнах тощо.

Порівняльно-правовий аналіз ст. 206² КК України, що встановлює відповідальність за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації, зі схожими за конструкцією нормами кримінального законодавства деяких зарубіжних країн дозволить визначити спільні та відмінні риси такого законодавства, що сприятиме виявленню та усуненню проблемних моментів у встановленні кримінальної відповідальності за це діяння в Україні.

Як об'єкт порівняльно-правового дослідження нами обране кримінальне законодавство окремих держав – членів Співдружності Незалежних Держав (СНД), оскільки система права України має спільні витoki з системами права цих країн.

КК України не містить у своєму складі норми, яка б мала назву «Рейдерство». Стаття 206² КК України передбачає відповідальність за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації у тому числі частками, акціями, паями їх засновників, учасників, акціонерів, членів, шляхом вчинення правочинів з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації. Карається це діяння за відсутності обтяжуючих обставин виправними роботами на строк до двох років або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням

волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років (ч. 1). Обтяжуючими обставинами виступають повторність, попередня змова групи осіб, погроза вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, насильство, що не є небезпечним для життя і здоров'я, пошкодження чи знищення майна. За наявності цих обставин це діяння карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років (ч. 2). У разі ж вчинення таких дій службовою особою з використанням службового становища або якщо вони заподіяли велику шкоду чи спричинили інші тяжкі наслідки, передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна (ч. 3). Фактично, ця норма встановлює кримінальну відповідальність за рейдерство в Україні.

Підходи законодавців держав – членів СНД щодо криміналізації та пеналізації досліджуваного діяння мають як спільні, так і відмінні риси. Так, кримінально-правову норму з назвою «Рейдерство» містить у главі 8 «Кримінальні правопорушення у сфері економічної діяльності» Особливої частини лише КК Республіки Казахстан (ст. 249). Ця норма передбачає відповідальність за незаконне придбання права власності на долю участі у юридичній особі, абормайна та цінних паперів юридичної особи чи встановлення контролю над юридичною особою у результаті умисного викривлення результатів голосування або перешкоджання вільній реалізації права при прийнятті рішення вищим органом шляхом внесення до протоколів зборів, засідання, до виписок з них завідомо неправдивих відомостей про кількість осіб, які голосували, кворум чи результати голосування або складання завідомо неправдивого підрахунку голосів чи обліку бюлетенів для голосування, блокування чи обмеження фактичного доступу акціонера, учасника, члена органу управління або члена виконавчого органу до голосування, неповідомлення відомостей про проведення зборів, засідання чи повідомлення неправдивих відомостей про час та місце проведення зборів, засідання, голосування від імені акціонера, учасника чи члена органу управління за завідомо підробленою довіреністю, шляхом порушення, обмеження чи ущемлення права переваги при купівлі цінних паперів, або умисне створення перешкод при реалізації права переваги при купівлі цінних паперів або інші незаконні способи, що спричинили істотну шкоду правам чи охоронюваним законом інтересам громадян чи організацій або охоронюваним законом інтересам суспільства чи держави. Карається це діяння за відсутності обтяжуючих обставин штрафом у розмірі до п'яти тисяч місячних розрахункових показників або виправними роботами у тому ж розмірі, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на той же строк, з конфіскацією майна, з позбавленням права обіймати певні посади або займатись певною діяльністю на строк до двох років (ч. 1). Обтяжуючими це діяння обставина-

ми виступають: група осіб за попередньою змовою, неодноразовість, з використанням свого службового становища, що карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років з конфіскацією майна (ч. 2). У випадку вчинення цього діяння 1) злочинною групою, 2) особою, уповноваженою на виконання державних функцій, або прирівняної до неї особою, або посадовою особою, або особою, яка обіймає відповідальну державну посаду, якщо це пов'язане з використанням свого службового становища, воно карається позбавленням волі на строк від семи до десяти років з конфіскацією майна, а у випадках, передбачених пунктом 2, довічним позбавленням права обіймати певні посади або займатись певною діяльністю (ч. 3).

Отже, законодавець Казахстану, як і законодавець України, при встановленні відповідальності за рейдерство, використав у відповідній нормі описову диспозицію. Проте перелік можливих діянь, за які ст. 249 КК РК передбачає відповідальність, значно ширший, ніж у відповідній нормі КК України. Санкції ст. 249 КК РК, як і санкції 206² КК України, альтернативні, але при цьому загалом є суворішими.

У кримінальному законодавстві Республіки Білорусь не передбачено окремої норми про відповідальність за рейдерство. Відповідальність за нього настає як за вчинення злочину проти власності. Разом з тим, ст. 226/1 КК РБ, яка міститься у главі 25 «Злочини проти порядку здійснення економічної діяльності» Особливої частини, передбачає відповідальність за незаконне використання чи розголошення відомостей, внесених до реєстру власників цінних паперів, або інформації про результати фінансово-господарської діяльності емітента цінних паперів до її оприлюднення у засобах масової інформації чи доведення іншим чином до відома необмеженого кола осіб, вчинене особою, якій такі відомості чи інформація відомі у зв'язку з її професійною чи службовою діяльністю, що спричинило шкоду у великому розмірі. Карається це діяння штрафом, або позбавленням права займати певні посади чи займатись певною діяльністю, або арештом, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той же строк (ч. 1). За наявності обтяжуючої обставини – вчинення з корисної чи іншої особистої зацікавленості, це діяння карається штрафом, або обмеженням волі на строк до чотирьох років, або позбавленням волі на строк до п'яти років (ч. 2). При вчиненні протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації діяння, передбачене ст. 226/1 КК РБ, може виступати як один зі способів останнього і кваліфікуватись за сукупністю з відповідним злочином проти власності.

Кримінальне законодавство Російської Федерації також не містить окремої норми з назвою «Рейдерство». Разом з тим глава 22 «Злочини у сфері економічної діяльності» розділу VIII «Злочини у сфері економіки» Особливої частини КК РФ містить ряд норм, пов'язаних з рейдерством. До них, зокрема, слід віднести ст. 183 «Незаконне одержання та розголошення відомостей, що становлять комерційну, податкову чи банківську таємницю», ст. 185² «Порушення порядку обліку прав на цінні папери», ст. 185⁴ «Перешкоджання здій-

сненню або незаконне обмеження прав володільців цінних паперів» КК РФ.

Однак нормою, яка містить склад злочину з ознаками діяння, яке у більшості країн ототожнюють з поняттям «рейдерство», слід визнати ст. 185⁵ «Фальсифікація рішення загальних зборів акціонерів (учасників) господарського товариства чи рішення ради директорів (наглядової ради) господарського товариства» КК РФ, яка передбачає відповідальність за умисне викривлення результатів голосування чи перешкодження вільній реалізації права при прийнятті рішення на загальних зборах акціонерів, тощо(ч. 1). Карається це діяння штрафом у розмірі до трьохсот тисяч карбованців або у розмірі заробітної платні чи іншого доходу засудженого за період від одного до двох років з позбавленням права обіймати певні посади або займатись певною діяльністю на строк від шести місяців до трьох років, або примусовими роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на строк до двох років зі штрафом до трьохсот тисяч карбованців або у розмірі заробітної платні чи іншого доходу засудженого за період від двох до трьох років чи без такого. Частина друга цієї статті передбачає відповідальність за ті ж діяння, вчинені шляхом примушування акціонера товариства, учасника товариства з обмеженою (додатковою) відповідальністю, члена ради директорів (наглядової ради) господарського товариства до голосування певним чином чи відмови від голосування, поєднаних з шантажем, а також з погрозою застосування насильства чи знищення або пошкодження чужого майна, що карається штрафом у розмірі від ста до п'ятисот тисяч карбованців або у розмірі заробітної платні чи іншого доходу засудженого за період від одного до трьох років, або примусовими роботами на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до п'яти років зі штрафом у розмірі від ста до трьохсот тисяч карбованців, або у розмірі заробітної платні чи іншого доходу засудженого за період від одного до трьох років.

Кримінальне законодавство інших держав – членів СНД не містить окремих норм, які б встановлювали відповідальність за рейдерство, або пов'язані з ним діяння. Такі випадки кваліфікуються за загальними нормами про злочини проти власності та незаконні дії з документами.

Узагальнюючи наведене, можна виділити наступні підходи законодавців держав – членів СНД до криміналізації рейдерства: 1) передбачення у кримінальному законодавстві норми з назвою «Рейдерство» (Республіка Казахстан); 2) наявність такої норми, проте з іншою назвою (Україна, Російська Федерація); 3) відсутність норми про відповідальність за рейдерство, але наявність пов'язаних з цим діянням норм (Республіка Білорусь, Республіка Молдова); 4) відсутність спеціальних норм про відповідальність за рейдерство та пов'язані з ним діяння.

Законодавці тих держав – членів СНД, які криміналізували рейдерство в окремих нормах, відносять це діяння до злочинів у сфері економічної (господарської) діяльності.

За способом опису ознак рейдерства у диспозиції норми можна виділи-

ти наступні підходи: 1) детальний опис (перелік) способів вчинення рейдерства (Республіка Казахстан, Російська Федерація); 2) загальний опис способів вчинення рейдерства (Україна).

Вважаємо, що підхід законодавця України до опису способів вчинення рейдерства у диспозиції норми є більш виправданим, оскільки надмірна деталізація цього діяння не здатна врахувати всі можливі способи його вчинення.

Разом з тим, позиція законодавців щодо віднесення рейдерства до злочинів у сфері економічної (господарської) діяльності вбачається спірною, оскільки об'єктивні та суб'єктивні ознаки цього діяння свідчать про його подібність за способом заволодіння чужим майном до злочинів проти власності, зокрема, до відкритого заволодіння, заволодіння майном шляхом нападу або шахрайства, а за суб'єктивними ознаками вчиняється з корисливих мотивів. Тому вважаємо, що ця правова норма повинна бути включена до розділу VI «Злочини проти власності» Особливої частини КК України.

1. Баранова Ю. Методологічні правила визначення порівнюваності правових об'єктів / Ю. Баранова // Юридичний вісник. – № 2. – 2013. – С. 15-20.
2. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу :<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page7>.
3. Уголовный кодекс Республики Казахстан [Електронний ресурс] – Режим доступу :<https://zakon.uchet.kz/rus/docs/K1400000226#z921>.
4. Уголовный кодекс Республики Беларусь [Електронний ресурс] – Режим доступу :https://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=1977.
5. Уголовный кодекс Республики Молдова [Електронний ресурс] – Режим доступу :https://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=3835.
6. Уголовный кодекс Российской Федерации [Електронний ресурс] – Режим доступу :https://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=1747.

**Давидюк Віталій Олександрович,
Чорний Микола Олександрович**
курсанти факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

*Науковий керівник – к.ю.н, доцент, т.в.о. завідувача кафедри
цивільного права та процесу **Круглова О.О.***

ПРАВО АПЕЛЯЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ

Забезпечення захисту правового статусу особи є фундаментальним принципом будь-якої демократичної держави. Загальна декларація прав людини 1948 року передбачає, що кожна людина має право на ефективне поно-